

УДК 37. 378.

ОРОС Ільдико Імріївна –
доктор філософії, ректор
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці ІІ
e-mail: ildiko@kmf.uz.ua

ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Важливого значення в контексті сучасних процесів глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства набуває освіта дорослих. Її нова роль визначається піднесенням її суспільної значущості і цінності, змінами в умовах діяльності людей упродовж життя, а також певними віковими, психологічними, соціальними особливостями дорослих. Оскільки освіта дорослих – це пролонгований процес життєвого розвитку людини, що відбувається впродовж усього життя, швидкоплинність змін у сучасному суспільстві об'єктивно зумовило необхідність формування особистості, здатної до адекватного сприйняття і творення таких змін як природної норми. Водночас, адаптація до цих змін неможлива без задоволення освітніх потреб людини впродовж життя.

Освіта дорослих – невід'ємна і водночас відособлена частина системи освіти. Комплекс проблем, пов'язаних з її функціонуванням і розвитком, має свою змістову специфіку, зумовлену особливостями контингенту, що навчається, а також своєрідністю завдань. Звідси специфіка теоретичних підходів до питань стратегії розвитку освіти в сучасних умовах [1].

У рамках освіти Великої Британії використовуються різноманітні підходи до роботи з дорослими учнями: специфічні (психологічні, соціологічні, феноменологічні) й загально-дидактичні (діяльнісний, компетентнісний, синергетичний, андрагогічний, інформаційний, індивідуальний, диференційований та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи загально-дидактичних підходів до роботи з дорослими учнями досліджували зарубіжні вчені: П. Джарвіс, М. Ноулз, П. Роджерс, Дж. Роджерс, П. Скейлз, М. Тайт та ін., а також українські вчені: С. Архипова, Г. Бідюк, А. Єрмоленко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Сігаєва, С. Сисоєва, Н. Тітченко та ін.

Мета статті – дослідити загально-дидактичні підходи до роботи з дорослими у Великій Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають О. Голубенко, М. Чурсін, В. Гайдуков, нововведення у вищій

освіті часто розглядається саме як самостійні цінності, залучаючи учасників освітньої діяльності до неперервного поступального руху, якому немає ні передиху, ні закінчення. Освіта стає неперервною і поширюється на весь період професійної діяльності людини, тобто практично на все активне життя. Кризу ж освіти вбачають у тому, що вона повернена до минулого, не встигає за досягненнями науки, погано оснащена засобами навчання. У цей період з'являється нове покоління людей – homo studiosus, homo internetus, живильним середовищем для яких стали комп'ютер й відомі три W (World, Wide, Web) – всесвітня мережа, що призводить до створення нового, постіндустріального суспільства, девізом якого є гасло: «Хто володіє інформацією, той володіє світом» [2, с. 720–721].

Тому найбільш прогресивним підходом в освіті дорослих у Великій Британії є *інформаційний*. Використання мультимедійних технологій умотивовує нову парадигму в освітніх методиках і стратегіях, що потребує нових підходів, форм навчання та інноваційних способів передання навчальних матеріалів дорослим, що навчаються. Функціонування інтернету розширило можливості навчання в межах глобальної перспективи, дало навчаючим допуску до освітніх ресурсів та інформації в усьому світі [3].

Інтенсивний розвиток техніки в другій половині ХХ століття спричинив появу низки нових мультимедіа: відео, супутникове телебачення, комп'ютери, світова мережа Інтернет. ХХІ століття – це ера інформації й комунікації. Основним новим атрибутом є комп'ютер із доступом до Інтернету, що уможливає комунікацію людини з усім світом.

Сьогодні інформаційні технології широко застосовують у педагогіці як науці, а також безпосередньо в практиці педагогічного процесу. Не виключенням є освіта дорослих. Найбільшу популярність вони здобули у таких видах діяльності, як дистанційне навчання, онлайн-навчання, допомога в системі управління освітою, розроблення програм і віртуальних підручників із різних предметів, пошук у мережі інформації для навчального процесу тощо, комп'ютерне тестування знань учнів, створення електронних бібліотек,

формування єдиного наукового електронного середовища, видання віртуальних журналів і газет на педагогічну тематику, проведення телеконференцій, розширення міжнародного співробітництва у сфері інтернет-освіти. Перспективним напрямом є використання технологій мультимедія в навчальній діяльності для створення дизайну віртуального комп'ютерного середовища засобами відцифрування аудіовізуальної інформації [4].

Сучасна медійна цивілізація генерує нову модель суспільства, змінюючи все довкола, зокрема й школу. Кардинальних змін зазнала насамперед молодь. Це так звана, екранна генерація, вихована на телебаченні, відеокліпах, бойовиках і коротких повідомленнях [5].

На початку ХХІ століття розвиток комп'ютерних технологій дав підстави педагогам об'єднати текст, графічні малюнки, аудіо та відеоресурси в комп'ютерних програмах.

Мультимедія – необхідний елемент правильно організованого процесу навчання дорослих. Крім допомоги в навчанні, ці технології можуть самостійно організовувати освітній процес. Комп'ютером послуговуються в багатьох проєкціях навчання дорослих учнів, молоді, оскільки він володіє потужними ресурсами [6].

У роботі «Використання інтернету в організації навчального процесу відкритого університету Великої Британії» А. Статкевич розглядає інформаційний підхід в організації дистанційного навчання з використанням Інтернету як навчальної технології, аналізуються переваги дистанційного навчання. Вчений зазначає, що поява комп'ютерних телекомунікацій Web-технології (Web-based learning) в кінці ХХ століття створила передумови щодо розвитку інформаційних технологій, що стимулювало становлення дистанційного навчання на базі Інтернету (learning on the Net/Internet) та нової інформаційної технології «он-лайн» (Online learning). Інструментальні засоби комп'ютерних комунікацій включають кілька форм: електронну пошту, електронний конференц-зв'язок, відеоконференц-зв'язок, технології Інтернету, які дозволяють тьюторам і дорослим, що навчаються, спільно використовувати інформацію, брати участь у розв'язанні завдань. Комп'ютерні комунікації виступаючи також як засіб доступу до такої технології Інтернету як WWW (World Wide Web – всевітньо розповсюджена павутина), яка складається із сотень мільйонів інформаційних сайтів, зв'язаних гіперпосиланнями. Таке середовище стимулює активність і самостійність студентів. Організація дистанційного навчання

Відкритого університету Великої Британії базується на відповідній інфраструктурі дистанційного навчання, у якій можна виділити два самостійних напрями: асинхронне (asynchronous) та синхронне (synchronous).

Асинхронне навчання об'єднує електронну пошту (e-mail), та електронну конференцію (computer conference), які використовуються для обміну інформацією між дорослим, що навчається і тьютором. У Відкритому університеті є локальна мережа, в якій електронною поштою можна користуватися без виходу в Інтернет. Електронні конференції організовані також у межах локальної мережі університету для проведення семінарів, дискусій. Інформаційна технологія синхронного навчання «он-лайн» одержала значне поширення в навчальному процесі Відкритого університету Великої Британії. Зокрема, містить додатки: електронні розклади та навчальний план на web-сторінці; лекції, модулі завдань та тестів; аудіо- та відео-конференції. Останні розширюють сферу навчального співробітництва між учасниками навчального процесу; завдяки ним здійснюється формування особистої точки зору, яку студенти вчать обґрунтовувати [7].

Як зазначає І. Чучмій, корисно розширити інформацію про досвід європейських країн у створенні та використанні різних освітніх технологій, особливо досвід Великої Британії. Слід зазначити, що британський університет Ковентрі поставив перед собою завдання запровадити у своєму підрозділі Serious Games Institute (SGI) технологічну платформу, на основі якої було б можливо побудувати цифрову модель приміщень інституту для того, щоб незалежно від місцезнаходження студента (в реальній будівлі або його цифровій копії), йому надавався доступ до необхідних навчальних матеріалів, причому спосіб доставки навчальних матеріалів має відповідати не лише місцю знаходження студента, а й пристроям, які він використовує в даний момент. Використовуючи досвід Cisco та Giunti Labs, Інститут SGI отримав у розпорядження набір функцій віртуального навчання, зокрема таких як одержання віртуального навчального матеріалу за допомогою простої технології drag-and-drop, замовлення та контролювання доставки навчального матеріалу за допомогою аватар [8].

Новітні педагогічні технології можуть бути використані для більш ефективного навчання студентів й дорослих учнів. Зокрема, студенти можуть поліпшити якість своїх письмових робіт з будь-якого предмету за допомогою текстових редакторів, які дозволяють обдумати свою роботу і внести в

неї зміни. Складні поняття можна легше зрозуміти завдяки анімованій графіці та комп'ютерному моделюванню. Використання новітніх педагогічних технологій на основі ІКТ сприяє підвищенню мотивації навчання дорослих, студенти стають більш впевненими і є здатними вирішувати проблеми самостійно [9].

У Великій Британії у XXI столітті відбувається інтенсивний розвиток та впровадження сучасних інформаційних технологій в різні сфери життя суспільства, зокрема, інформатизація охопила науку та освіту.

Україна робить рішучі кроки до входження у світовий інформаційний простір, адже сучасна освіта дорослих неможлива без функціонування системи дистанційного навчання, мережі електронних бібліотек, впровадження інформаційних технологій у сферу наукових досліджень і навчання – спеціалізованої науково-освітньої комп'ютерної мережі, яку розглядають як базову для створення українського науково-освітнього порталу [10].

Як видно із зазначеного, здобутки інформаційних технологій дозволяють повному організувати навчання дорослих учнів.

Становлення і розвиток єдиної системи неперервної освіти – це складна комплексна проблема міжнаукового характеру. Для обґрунтованого вирішення вона вимагає залучення спеціалістів різних наук – філософів, соціологів, економістів, психологів, інженерно-технічних працівників, діячів культури, мистецтва, та багатьох інших, що посідають певне місце в загальнофілософському вченні про людину [1]. Звідси необхідність розгляду *міждисциплінарного підходу* при аналізі освіти дорослих.

У Великій Британії в XXI столітті невід'ємною частиною освітнього процесу у вищій школі стає *міждисциплінарний підхід* – підхід, який охоплює актуальні питання з різних галузей знань. Названий підхід викликаний потребою комплексного вирішення суспільних проблем, а також, як зауважує І. Брандбура, яка вивчала професійну підготовку фахівців з політології: досвід Англії та Уельсу, інтегруючим потенціалом сучасних технологій. Дослідниця вказує на взаємодію політології з природничими науками (біологією), що можуть використовувати дорослі учні, набуваючи додаткову спеціальність, або співпрацюючи. І. Брандбура наводить результати дослідження вчених Дж. Фулера (J. Fowler) і Д. Шрайбера (D. Schreiber), які зазначають, що протягом останнього часу біологи активно працювали над вивченням

особливостей функціонування людського мозку і його генетичних основ, тоді як політологи вивчали впливи соціального та інституційного середовища на масові політичні погляди, переконавання і поведінку, що створило ґрунт для плідної співпраці [11].

П. Джуринський, підтримуючи результати досліджень І. Брандбури, визначає міждисциплінарну інтеграцію як взаємопроникнення змісту різних навчальних дисциплін [12].

Дослідник В. Третько, вивчаючи зміст освітніх програм професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії, зазначає: «останнім часом все більшого поширення при підготовці магістрів-міжнародників набувають так звані міждисциплінарні програми і інтегровані курси. Бурхливий розвиток науки і техніки робить вузьку спеціалізацію у ряді випадків неприпустимою. Тому підготовка висококваліфікованих фахівців часто вимагає впровадження особливих програм, які базуються на міждисциплінарному підході. Міждисциплінарні програми — це навчальні програми, які в університетах Великої Британії існують майже на кожному факультеті». Дослідник стверджує, що за твердженням учених великої Британії, міждисциплінарний підхід спрямований на виховання у магістрів міжнародних відносин широти поглядів, нестандартності мислення, здібності вирішувати загальні проблеми, які виникають на стику різних областей, бачити взаємозв'язок фундаментальних досліджень, уміння оцінити ефективність того або іншого нововведення, організувати його практичну реалізацію. Такий підхід передбачає не лише вміння вирішувати, а і формулювати проблеми, бачити складну ситуацію з різних точок зору, передбачати соціальні і економічні наслідки. Міждисциплінарні програми забезпечують необхідну багатопрофільність професійної підготовки магістрів-міжнародників [13].

Отже здійснення міждисциплінарного підходу в процесі перепідготовки дорослих учнів, які набувають іншу спеціальність, відіграє значну роль.

У Великій Британії *індивідуальний підхід* до освіти дорослих оснований на увазі до кожного учня шляхом пристосування навчального матеріалу до його цілей. Використовують цей підхід і при організації відкритого навчання із застосуванням комп'ютера та розроблення для дорослого учня індивідуального плану з умовою поєднання з дистанційною освітою. Цей підхід для освіти дорослих має неабияке значення, адже склад навчальних груп дорослих учнів неоднорідний.

Як стверджує Т. Андрющенко, дорослі

учасники навчального процесу зазвичай мають різний досвід роботи і рівень професійної підготовки. Враховуючи дану особливість у процесі навчання дорослих повинен переважати *диференційований підхід або індивідуальний* [14].

Диференційований підхід полягає в доборі навчального матеріалу певного ступеня складності, в цілеспрямованій діяльності викладача щодо використання різних методів і прийомів, що залежить від певних факторів (цілі та етапи навчання; матеріал, що вивчають дорослі учні; вікові та індивідуальні особливості навчаючих).

У процесі застосування *індивідуального підходу* викладач має індивідуалізувати завдання для слабких і сильних дорослих учнів, правильно на заняттях розподілити час для виконання різних видів завдань, адже цей підхід має створювати умови, при яких кожен учень буде працювати у звичному для нього темпі, який відповідає його здібностям, загальній підготовці, характеру та емоційному стану. Отже, індивідуальний підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного дорослого учня, його здібностей до навчання та рівня його обізнаності.

Безпосередню реалізацію в диференційованому та індивідуальному підходах знаходять принципи доступності (усунення складнощів змісту майстерним викладанням педагога; відповідність змісту, форм і методів віковим особливостям дорослих учнів) та індивідуальності (узгодження змісту навчального матеріалу та шляхів його засвоєння з індивідуальними потребами і можливостями дорослих, що навчаються, а також з його віковими та психологічними особливостями [15].

Компетентнісний підхід спрямований на розвиток уміння вчитися упродовж життя, на розвиток наявних компетентностей та здобування нових інновацій для розвитку професійних компетентностей. Тому, ми вважаємо, цей підхід продуктивний для освіти дорослих.

О. Варецька розглядає компетентнісний підхід у поєднанні з діяльнісним, особистісно орієнтованим, узгодженим за цілями, завданнями на принципі логічної доповнюваності, а також акмеологічним та аксіологічним. Методичну реалізацію компетентнісного підходу у вищій школі дослідниця пов'язує з розробкою компетентнісно орієнтованих, соціально спрямованих завдань, використанням педагогічних засобів, які б своєчасно забезпечували в освітньому процесі створення соціальних ситуацій, де відбувався би синтез набутих навчальних знань, умінь, способів практичної діяльності. В результаті

проведеного дослідження О. Варецька дійшла висновку, що основними компонентами соціальної компетентності фахівця, яка буде розвиватися в системі післядипломної педагогічної освіти, визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, операційний, особистісно-професійний, рефлексивний, які потребують комплексності їхнього впливу, з огляду на цілісність розвитку особистості [16].

Визначаючи концептуальні засади розвитку соціальної компетентності фахівця О. Варецька виходить з того, що розвиток фахівців у сучасних умовах вимагає заміни ролі педагога в контексті шкільного менеджменту, переходу від традиційної ролі «транслятора інформації» до ролі гуманіста, наставника, фасилітатора [16].

В основі професійної підготовки педагогічних фахівців у Великій Британії лежить компетентнісний підхід, відповідно до якого освітній процес, як зазначає І. Брандибур, базується на студентоцентризмі, а основним показником успішності вважається опанування не лише відповідними знаннями, а й вміннями і навичками, цінностями і ставленнями, що забезпечують професійну цілісність майбутнього фахівця і його готовність до виконання професійних обов'язків [11]. Експерти визначають поняття «компетентність» як «здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти і виконувати поставлені завдання» [17, с. 8]. На основі проведених досліджень М. Михайличенко стверджує, що основними компонентами компетентності є: когнітивний (знання), операційно-процесуальний (вміння і навички щодо застосування знань), ціннісно-мотиваційний (мотиви), особистісний (якості, здатності особистості) [18].

Застосування цього підходу у вищій школі забезпечує умови для узгодження результатів освіти з потребами ринку праці, розробки і впровадження інноваційних освітніх технологій та підвищення якості надання освітніх послуг у цілому [11].

Як видно із зазначеного, для підготовки та перепідготовки дорослих важливий компетентнісний підхід, у процесі застосування якого фахівці опановують не лише знаннями, а й вміннями і навичками. До того ж, освітній процес відповідно до цього підходу базується на студентоцентрованості.

У процесі застосування *діялісного підходу*, який вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на організацію діяльності дорослих, на активізацію і переведення його в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, коли дорослий учень набуває вмінь планувати діяльність, виконувати,

аналізувати і оцінювати її результати, діяльність визнається вирішальною умовою розвитку особистості.

Підґрунтям для компетентнісного і діяльнісного підходів є принципи міцності засвоєння навчальної інформації, згідно із яким набуті знання, вміння і навички мають бути міцно засвоєні для тривалого зберігання в пам'яті; – свідомості активності, який полягає в тому, що дорослий учень має опанувати навчальний матеріал не пасивно, а усвідомлено, заглиблюючись у його зміст; – систематичності й послідовності, який вимагає систематичної послідовної роботи. При цьому попередні знання мають слугувати фундаментом для наступних; – емоційності, який сприяє тому, що дорослі учні стають упевненішими у своїх силах і отримують задоволення від досягнення поставленої мети [15].

Андрагогічний підхід у педагогіці становить теоретико-методологічну основу теорії освіти дорослих [16].

Підібрати методи неперервної освіти, забезпечити мотивацію навчання, творчий розвиток дорослих учнів у системі післядипломної педагогічної освіти дозволяють принципи андрагогічного підходу, зокрема: пріоритетність самостійності; індивідуалізація; усвідомленість навчання, актуалізація його результатів; використання життєвого досвіду, компетентностей тощо [16].

Експертами Європейського Союзу Г.-Й. Рігером і А. Вайгенд, працівниками академії Німецького союзу службовців підготовлена значна кількість робіт, присвячена використанню андрагогічних методик оцінки фахового вдосконалення державних службовців [19].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Як видно із зазначеного, структурування навчального матеріалу в процесі підвищення кваліфікації, перепідготовки дорослих учнів ґрунтуються на основних педагогічних підходах і принципах, які передбачають застосування певних методів, що сприяє досягненню мети навчання.

На основі аналізу підходів можемо зазначити, що розвиток освіти дорослих є комплексним, який враховує саморозвиток особистості, акмеогічні його здібності, умови розвитку, мотиви тощо.

На нашу думку, необхідно при навчанні дорослих учнів враховувати інтеграцію тексту, медійних засобів, а також відповідну діяльність (економічну, політичну, соціальну), характерну для дорослого навчаючого, тобто при визначенні змісту навчання потрібно сприяти трансформації знань у щоденне життя учня.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Архипова С. П. Освіта соціально незахищених категорій дорослих: теорія, методологія, практика: монографія / С. П. Архипова. – Черкаси: ПП Чабаненко, 2011. – 368 с.
2. Голубенко О. Л., Чурсін М. М., Гайдуков В. Ф. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
3. Кучай О., Кучай Т., Орос І. / Вдосконалення освітнього процесу засобами мультимедійних технологій / О. Кучай, Т. Кучай, І. Орос // Збірник наукових праць: Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. Випуск 2 (61). – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – С. 132–137.
4. Стариков Д. А. Педагогические условия внедрения мультимедиа технологий в процесс обучения студентов вуза [Электронный ресурс]: дис...канд. пед. наук. Нижний Новгород, 2009. – 197 с.
5. Dobrowolowicz Justyna. «Współczesna szkoła wobec ekspansji mediów» // Nauczanie początkowe. Kształcenie zintegrowane. Zeszyty kieleckie. Media w edukacji zintegrowanej. – № 1. – 2011/2012. – S. 7–13.
6. Płoszyński, Zygmunt. Zastosowanie komputera w edukacji i wychowaniu / Zygmunt Płoszyński. // Edukacja. – № 2 (90). – Warszawa, 2005. – S. 94–102.
7. Статкевич А. Г. Використання Інтернету в організації навчального процесу Відкритого університету Великої Британії // Сучасні інформаційні технології і інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. Наук. пр. – Випуск 20. – Київ-Вінниця: ДОВ: «Вінниця», 2008. – 490 с.
8. Чучмій І. І. З досвіду впровадження сучасних інформаційних технологій у освітній процес Великобританії / І. І. Чучмій // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / [редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 20. – С. 114–117.
9. COLETTE MURPHY & LILLIAN GREENWOOD. Effective Integration of Information and Communications Technology in Teacher Education // Journal of Information Technology for Teacher Education. – Vol. 7 – No. 3. – 1998. – 415 p.
10. Підвисоцький Р. Високі технології – дистанційно: Болонський процес // Демократична Україна. – 2004. – № 39. – С. 6–14.
11. Брандибур Ю. Професійна підготовка фахівців з політології: досвід Англії та Уельсу: монографія. – Львів: ВД: Панорама. – 2018. – 152 с.
12. Джурина П. (2015) Міждисциплінарний підхід у методиці викладання спортивних дисциплін майбутнім фахівцям фізичного виховання. Освітлогічний дискурс, 1(9). – С. 84–94.

13. Третко В. В. Зміст освітніх програм професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах Великої Британії. Науковий журнал Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Серія: Педагогічні науки. Вид. відділ ЧНУ імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2012. – С. 91–94.

14. Андрищенко Т. К. Особливості навчання дорослих / Т. К. Андрищенко. – [Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.oipoppp.ed-sp.net/metod/585/585_1.doc]

15. Задворна С. Г. Концептуальне моделювання навчальної інформації: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 96 с.

16. Варецька О. В. Розвиток соціальної компетентності післядипломної педагогічної освіти: монографія / О. В. Варецька. – Запоріжжя: Кругозір, 2015. – 532 с.

17. Key Competences for Lifelong Learning european Refence Framework (2007). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

18. Михайліченко М. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Кіровоградський педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2012. – 20 с.

19. Андрагогічні методики оцінки фахового удосконалення в Німеччині (2000). – TACIS / Проект EDUC 9605 / А. Вайгенд, Г. Пігер. – Київ-Бонн, 1988. – 96 с.

REFERENCES

1. Arkhypova, S. P. (2011). *Osvita sotsialno nezakhyshchennykh katehoriy doroslykh: teoriya, metodolohiya, praktyka*. [Education of socially unprotected categories of adults: theory, methodology, practice]. Cherkasy.

2. Holubenko, O. L., Chursin, M. M., Haydukov, V. F. (2013). *Osvitolohiya* [Education]. Kyiv.

3. Kuchai, O., Kuchai, T., Oros, I. (2018). *Vdoskonalennya osvitnoho protsesu zasobamy multymediynykh tekhnolohiy*. [Improvement of the educational process by means of multimedia technologies]. Mykolayiv.

4. Starikov, D. A. (2009). *Pedagogicheskiye usloviya vnedreniya mul'timedia tekhnologiy v protsess obucheniya studentov vuza*. [Pedagogical conditions for the introduction of multimedia technologies in the process of teaching students of the university]. [Elektronnyy resurs]. Nizhniy Novgorod.

5. Dobrołowicz, Justyna. (2012). «Współczesna szkoła wobec ekspansji mediów». *Nauczanie początkowe. Kształcenie zintegrowane. Zeszyty kieleckie. Media w edukacji zintegrowanej*. Warszawa.

6. Płoszyński, Zygmunt. (2005). *Zastosowanie komputera w edukacji i wychowaniu*. Warszawa.

7. Statkevych, A. H. (2008). *Vykorystannya Internetu v orhanizatsiyi navchal'noho protsesu Vidkrytoho universytetu Velykoyi Brytaniyi*. [The use of the Internet in the organization of the educational process of the Open University of the Great Britain]. Kyiv-Vinnytsya.

8. Chuchmiy, I. I. (2008). *Z dosvidu vprovadzhennya suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy u osvitiy protses Velykobrytaniyi*. [From the Experience of Implementation of Modern Information Technologies in the Educational Process of Great Britain]. Kyiv-Vinnytsya.

9. Colette Murphy, Lillian Greenwood. (1998). *Effective Integration of Information and Communications Technology in Teacher Education*. *Journal of Information Technology for Teacher Education*.

10. Pidvysotsky, R. (2004). *Vysoki tekhnolohii – dystantsiyno: Bolonsky protses*. [High technologies – distance: Bologna Process]. Kyiv.

11. Brandybura, Y. U. (2018). *Profesiyna pidhotovka fakhivtsiv z politolohii: dosvid Anhlyi ta Uelsu*. [Professional training of specialists in political science: experience of England and Wales]. Lviv.

12. Dzhurynsky, P. (2015). *Mizhdystsyplinarnyy pidkhid u metodyti vykladannya sportyvnykh dystsyplin maybutnim fakhivtsyam fizychnoho vykhovannya*. [An interdisciplinary approach in the methodology of teaching sports disciplines to future specialists in physical education.]. Kyiv.

13. Tretko, V. V. (2012). *Zmist osvitynih program profesiynoyi pidhotovky mahistriv mizhnarodnykh vidnosyn v universytetakh Velykoyi Brytaniyi* [Contents of the curriculum of professional training of masters of international relations at the universities of the United Kingdom]. Cherkasy.

14. Andriushchenko, T. K. *Osoblyvosti navchannya doroslykh*. [Features of adult education]. [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: http://www.oipoppp.ed-sp.net/metod/585/585_1.doc]

Zadorna, S. H. (2013). *Kontseptualne modelyuvannya navchalnoyi informatsiyi*. [Conceptual modeling of educational information]. Cherkasy.

15. Varetska, O. V. (2015). *Rozvytok sotsialnoyi kompetentnosti pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity*. [Development of social competence of postgraduate pedagogical education]. Zaporizhzhya.

16. Key Competences for Lifelong Learning european Refence Framework (2007). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

17. Mykhaylichenko, M. (2012). *Formuvannya hromadyanskoji kompetentnosti maybutnikh uchyteliv predmetiv humanitarnoho tsyklu*. [Formation of civic competence of future teachers of subjects of the humanitarian cycle.]. Kirovohrad.

18. *Andragohichni metodyky otsinky fakhovoho udoskonalennya v Nimechchyni (2000)*. [Andragogical techniques for assessing professional development in Germany]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОРОС Ільдико Імрїївна – доктор філософії, ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: шляхи удосконалення освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OROS Ildiko Imriivna – Doctor of Philosophy, Rector of the Ferenc Rakocchi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: ways to improve education.

Рецензент – д. п. н. професор Н. А. Калініченко.

Стаття надійшла до редакції 23. 09. 2018 р.

УДК 378.018.8:364-051К

КОЛЯДА Наталія Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
e-mail: koliada_n@ukr.net

КОКОША Антоніна Володимирівна – магістрант факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
ORCID ID 0000-0003-1814-0549
e-mail:tonyakokosha@ukr.net

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СНТ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників – складний і багатоступінний процес, котрий потребує відповідної організації навчання і створення комплексу сприятливих умов, які є результатом аналізу компонентів, критеріїв і рівнів сформованості компетентності студентів, що дає змогу виокремити деякі конкретні шляхи та технології її формування.

Особистісний розвиток – один із найважливіших компонентів у формуванні цілісної, гармонійно-розвиненої особистості майбутнього фахівця. Освітній процес в закладі вищої освіти передбачає комбінування різних форм як навчальної, так і позааудиторної роботи студентів. У зв'язку з цим студент, який не є включеним у процес науково-пошукової діяльності, не бере участі у роботі наукових гуртків та проблемних груп, а його самостійна робота зводиться до банального переписування чужих здобутків, не спроможний повністю оперувати фактами, теоретичними та практичними знаннями зі спеціальності, яку здобуває.

Однак актуальним та малодослідженим залишається питання особистісного розвитку студентів – майбутніх соціальних працівників

в умовах позааудиторної роботи Студентського наукового товариства (далі – СНТ) та, як наслідок, створення відповідних умов у навчально-виховному процесі закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення соціального працівника як професіонала розкрито досить широко у працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених, про це свідчать наукові дослідження Н. Клименко, В. Поліщук, В. Сластьоніна та інші.

Розвиток особистості майбутнього фахівця є предметом низки наукових досліджень у різних галузях знань. Наукова база з даного питання досить широка – розроблені відповідні концепції, програми, курси та багато інших методик і технологій, які успішно апробовано.

Позааудиторна робота розглядалась ученими, як фактор професійного самовизначення студента (Т. Іванайська), система діяльності (В. Коваль), проблему аудиторної та позааудиторної роботи у ВНЗ висвітлено у дослідженні Н. Крюкової та інших.

Предметом досліджень вітчизняних учених стали окремі проблеми розвитку та діяльності студентських наукових товариств в